

Τὸ δέ γε ὑπενδοιάζειν μὴ εἶναι τὸν Ἀριστοτέλην πρωτουργὸν τῆς Συλλογιστικῆς ταύτης ἐπιστήμης, ἀλλ' ἑτέρου ὄντος, αὐτὸν σφετερίσασθαι τὸ πόνημα, καὶ ταῦτα αὐτὸν ἑαυτῷ ἐπιγράψαντα τὸ ζύγγραμμα, φθονοῦντός ἐστι διανοίας· Οὐ δὲ γὰρ Ἀριστοτέλους λέγειν μὲν αὐτὸν εὐρετὴν τῶν Διαλεκτικῶν κανόνων, σφετερίζεσθαι δὲ, καὶ οἰκεῖον ἀναγράφειν τὸ ἀλλότριον· παρὰ πόδας γὰρ ὁ ἔλεγχος τό τ' ἂν ἐγίγνετο· ὅπουγε καὶ Πλάτων ὑποσυλήσας ἐν τοῖς ἑαυτοῦ τὰ περὶ φυσικῆς τῷ Δημοκρίτῳ δόξαντα, οὐ διέφυγε τὸ παρὰ τοῖς σοφοῖς ὀφλισκάνειν γέλωτα· καὶ ταῦτα μηδὲν περιαυτολογήσας· ὁ δέ γε Ἀριστοτέλης ἐπιδεικνύμενός πως αὐτὸς εἶναι εὐρετῆς, μὴ ὢν δ' ἐπ' ἀληθείας, πολλῶ ἂν ἔδοξε γελοιότερος· Οὐ γὰρ οἱ πάλαι τοῖς αὐτοῖς ἡμῖν περὶ τὰ τοιαῦτα ἤθεσιν ἐχρῶντο· ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς οὐ μόνον ἐλέγχειν τὰ μὴ καλῶς εἶτε λελεγμένα, εἶτε πεπραγμένα, ἀλλὰ καὶ ψέγειν δημοσίως· Μαρτυρεῖ δὲ ἢ τε τῶν παλαιῶν ποιήσεις, καὶ οἱ κατὰ ῥήτορας λόγοι, μάλιστα δὲ οἱ παρ' αὐτοῖς κανόνες περὶ τὰ ψόγου καὶ ἐπαίνου, ὧν ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη ἀμφοῖν· Φησὶ δέπου, ἵνα τοὺς πολλοὺς ἄλλους παρῶ, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, λέγων οὕτως·

« φημὶ δ' οὖν ἔπαινον καὶ ψόγον, ἢ ἐπαίνῳ τι ἕοικὸς καὶ ψόγῳ,
« μάλιστα πάντων τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαιότατα. »

Τῶν δὲ ἡθῶν τοιούτων τότε ὄντων, οὐκ ἂν ἔλαθεν Ἀριστοτέλης τυμβωρυχίας φεύγων. Τὸ γὰρ τὰς ἀλλοτρίας γνώσεις σφετερίζεσθαι, τυμβωρυχίας οὐ διέφερε· καθ' ἡμᾶς δὲ τάγε τοιαῦτα οὐ ψεκτὰ, ἐξὸν ἐκάστῳ λέγειν ὅ, τι ἂν αὐτῷ εἴη βουλομένῳ. Τό', τε ἀντιλέγειν, ἢ ἐλέγχειν, καὶ τὰ τῶν ἄλλων διαιτᾶν, τοῦ τ' ἐστὶ τὸ ἐπίψογον· καὶ ἐστ' ὅτε τῇ καλουμένῃ ἀμοφομαχίᾳ μετέρχεται, καὶ ὁ ὀρθῶς μάλιστ' ἀντιλέγων, πολλάκις τὸν περὶ ψυχῆς τρέχει (1)· καὶ συμβαίνει ἄρα τὸ τῆς ἐλευθερίας ἄκρατον εἰς τὸ τυραννικὸν μεταδιαιτᾶσθαι, εἰ μὴ νόμῳ τὸ φύσει πλεονεκτικὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ εὖ ζῆν

(1) Εἴρηται μοι περὶ τούτου κἂν τῷ πολιτικῷ μοι Συγγράμματι τῷ 1836 ἐν Παρισίῳ ἐκδοθέντι.

ἰθύνηται, ἐν κοινωνίᾳ πεφυκότος βιοτεύειν· Οὐ δεῖ οὖν τῇ στάθμῃ τῶν ἡμετέρων ἡθῶν τὰ τῶν πάλαι ταλαντεύεσθαι, μηδὲ τὸν Ἄριστοτέλην ἀφελεῖν τὸ γεραίρεσθαι, ἐφ' οἷς φιλοπονία αὐτὸς ἐξευρῶν δείκνυται.

Τί οὖν οἱ πρὸ Ἄριστοτέλους, ὅσοι γε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἡμῖν ξυγγράμματά τε καὶ ποιήματα κατέλιπον, ἀσυλλογιστίας ἀλιώσονται; ἢ ὅπερ φησὶν ὁ Τύριος φιλόσοφος

« Οὗτος μὲν καὶ ἄγαν δεινοπαθῶν, εἴ τις ἠγήσαιο Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον, ἢ νῆ Δία καὶ Ὀρφέα, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν τότε ἀνδρῶν, ἤττον εἶναι σοφώτερον Ἄριστοτέλους τοῦ Σταγειρίτου, ἢ Ἄχρυσίππου τοῦ Κίλικος, ἢ Κλειτομάχου τοῦ Λίβυος, ἢ τῶν τὰ πολλὰ καὶ σοφὰ ταῦτα ἡμῖν ἐξευρηκότων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τούτους ὁμοίως μὲν καὶ τὰ αὐτὰ δεινοῦς, εἴ μὴ καὶ μᾶλλον ... »

Ἄλλ' ὦ μέγιστε Μάξιμε, κατ' ἄλλα μὲν ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν σοφώτεροι, κατ' ἄλλα δὲ οἱ περὶ Ἄριστοτέλην καὶ Χρῦσιππον· διόπερ οὐ δὲ λέγομεν τοὺς παλαιοὺς ἀσόφους τινὰς γεγονέναι, μάλιστα δὲ καὶ θαυμάζομεν, καὶ μονονοῦ χειροκροτοῦμεν αὐτοῖς ξυνωδὰ τῷ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ Διονυσίῳ, ἐπὶ τῇ κατὰ φύσιν παρ' Ὀμήρῳ σχηματολογία, καὶ λεξιουργία· διαιροῦμεν δὲ καὶ τὸ τῆς σοφίας ὑποκείμενον· καὶ τοὺς μὲν κατὰ τοῦτο λέγομεν, τοὺς δὲ κατ' ἐκείνῳ φάμεν σοφοὺς· καὶ διὰ τιμῆς μὲν ἄγομεν τὸν Ἄριστοτέλην, ὡς σοφὸν τὰ τε ἄλλα, καὶ ἐφ' οἷς πονήσας ἐξεῦρε τοὺς διαλεκτικοὺς κανόνας· δι' ἐπαίνου δὲ τὸν Χρῦσιππον, ἐφ' οἷς πᾶσαν φράσιν, οὕτω φάναι, τοῦ καθ' ἑλληνας λόγου ἐξακριβωσάμενον, ἀληθείας τε πέρι καὶ ψεύδους, καὶ νοημάτων ὀρθότητος, ὡς καὶ κατὰ πᾶν Συλλογιστικὸν σχῆμα, γλῶτταν θεῶν τὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ φλεγμαίνοντα τῶν ὀνομάτων, καὶ ὁ τῶν λέξεων ὄγκος, ἢ τε τῶν μύθων εὕρεσις τε καὶ διάθεσις τῶν ποιητικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐς κάλλος ἤσκηται παρ' αὐτοῖς, δαιμονίους τοὺς ἀνδρας ἐκεῖνους αἰείποτε διακηρύξουσι, καὶ

« ὣν τὸ κλέος οὐποτ' ὀλεῖται·

Τά γε μέν τοι τοιαῦτα, καί τοι ἐλαττούμενοι οἱ μετέπειτα φιλοσοφήσαντες, ἀλλ' ἐν ταῖς τοῦ λόγου ἀποδείξεσι, καί κατασκευαῖς, κἀν τῷ τὴν ἀλήθειαν ἐν βυθῷ κειμένην, ἧ Δημόκριτός φησιν, εἰς φῶς ἐξάγειν, τόγ' ἐφ' ἑαυτοῖς, καί τοῖς ἄλλοις δηλοῦν, πλεονέκτημ' ἂν θείημεν τοῖς περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Χρυσίππον· Καὶ φαίη τις ἂν, μηδὲν ὑποστειλάμενος, τὸ ὅτι γινώσκειν τοὺς πάλαι, ἐν ἀγνοίᾳ δ' εἶναι τοῦ διότι· Καὶ ταῦτα δὴ τά γ' ἡμῖν δοκοῦντα, μέγιστε Μάξιμε· καὶ σὲ μὲν οὖν, καί τοὺς κατὰ σὲ ἀχαριστίαν γράφομεν, ὅτι τῆς σοφίας ἀμφοῖν ἐς κόρον ἐμφορηθέντες, δι' ἣν καὶ σοφιστεύεσθε γράφοντες, κατ' αὐτοῖν ἐκείνοι ἐπαίρεσθε· ἡμεῖς δὲ λυπούμεθα ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ καὶ τῶν τοῦ Χρυσίππου, καὶ τῶν πολλῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ τῶν ἄλλων παλαιῶν καὶ σοφῶν συγγραμμάτων, ὧν τὴν ἀπώλειαν ὅσον ἐπιβλαβῆ τὰ φιλόσοφα καὶ φιλάνθρωπα κυβερνήματα κρίνουσι, καὶ μάλιστα τὸ καθ' ἡμᾶς Γαλατικὸν, αὐτὰ βοᾷ μονοноῦ φωνὴν ἀφιέντα τὰ πράγματα. Ἀπανταχοῦ γὰρ γῆς, τῆς πάλαι ὑπὸ σοφῶν ἐθνῶν κατοικηθείσης, πέμπει δ' ἡμέτερος ὑπουργὸς Βιλλεμαίνης τοὺς ἀναζητήσοντας, εἴπου εὐροίεν τι τεμμάχιον ἀρχαίας γνώσεως τέχνης, ἢ ἐπιστήμης, πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κατὰ τὸν βίον ὠφέλειαν. Ἀλλὰ τῷ μὲν ἡμετέρῳ Κυβερνήματι ἀπόκειται δόξα καὶ ἔπαινος ἐπὶ τῇδε τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐς αἶδιον· ὅτι πρὸς ἄλλοις τισὶ καὶ τὴν Διαλεκτικὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ Γαληνοῦ διὰ τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ἐξεύρατο τῇ φιλοσοφίᾳ, τέως μόνον τὸ Ἀριστοτελικὸν ὄργανον ἐχούση.

Σὺ δὲ καὶ οἱ κατὰ σὲ, ἡλίκον δεινὸν τοῖς μεθ' ὑμᾶς πεποιθήκατε, τὰ τοιάδε γράφοντες, πρὸς τὸ φανῆναι σοφοί τινες, οὐ προεγνώκατε. Ἐυλόγητοι γὰρ ἂν ἦτε ἀνδρῶν, εἰ προεγνωκότες τὴν ἐκ τούτων τοῖς εἰσέπειτα ἐσομένην βλάβην κατὰ Διαλεκτικῆς καὶ ῥητορείας ἐπανέστητε, τῶν μάλιστα λογικῶ ἀνθρώπων πρεπουσῶν μαθημάτων. Ἐντεῦθεν γὰρ λαθόντες τὸν δόσιμον οἱ νεώτεροι σοφοὶ τῆς Ἀγγλίας, Βάκκων τε καὶ Λώκκιος, τὰς Θεωρητικὰς μαθήσεις τοῦ νοός ἐξεφαύλισαν, μὴ καλῶς εἰδότες, ὅ, τι περ ἂν εἴη Διαλεκτικὴ τε καὶ Ῥητορικὴ· πρόθεν καὶ γὰρ καὶ παρὰ τίνος ἂν μάθοιεν; τὰ γὰρ τοιάδε τῶν μαθημάτων,

εἶπερ καὶ ἄλλα τινὰ, διδασκαλίας ζωῆς δέονται, καὶ οὐχ ἀπλῆς Θεωρίας· οἱ δὲ ματαιοτεχνίας τινὰς οὔσας καὶ νοὸς παίγνια τοὺς εὐηθεστέρους ὑπολαμβάνειν μὲν παρέπεισαν, ἀντέχεσθαι δὲ μᾶλλον τῆς πείρας, μόνης ποδηγοῦ ἀσφαλοῦς οὔσης πρὸς θήραν τῆς ἀληθείας. Πρὸς οὓς διὰ βραχέων, τὰ δε ρητέον.

Τὰς μὲν ὑλικὰς καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων μαθήσεις, οἵαίπερ αἱ τῆς Φυσικῆς ἀπλῶς, καὶ Ἀστρονομίας, Ἰατρικῆς τε καὶ Χημείας, καὶ εἰτινες ἄλλαι, εὖ ἂν ἔχοι διὰ πείρας μανθάνεσθαι· αἱ δὲ νοητικαὶ γνώσεις, πῶς ἂν τῇ πείρᾳ καταληπταὶ γίνωντ' ἂν; αἱ τῆς Λογικῆς λέγω, καὶ Ῥητορικῆς, καὶ Μεταφυσικῆς, καὶ Ἠθικῆς, καὶ νῆ δία γε καὶ αὐτῆς τῆς Πολιτικῆς· πῶς γάρ τι πολιτικὸν συμφέρον τῇ πείρᾳ ἐπιτρέψομεν, παρομαρτοῦν ταῖς περιστάσεσιν, ἄλλοτε ἄλλως μεταβαλλομένας; πῶς δὲ διὰ πείρας ἂν εὔροιμεν τὸ ἐμοὶ συνοῖσον, τὸν δ' ἕτερον βλάβον, ἢ ἄλλως παρακροῦσον; τὰ γὰρ τοιάδε, νοὸς δεῖται ἐπιστήμονος, καὶ προμαντικῆ ἐγγεγυμνασμένου, τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐκβησομένων· καὶ οὐ λέγω νοὸς εὐεπηβόλου μὴ δεῖσθαι τὰς πείρας· δέονται καὶ γάρ· ἀλλ' ἐν ταῖς ὑλικάς γνώσεσιν, ἢ τε συνάφεια, καὶ τὸ νεῖκος, καὶ ἡ φιλία τῶν ὁμογενῶν ἢ ἑτερογενῶν μορίων, ἢ τε ἀδράνεια καὶ κινητικότης, καὶ βάρος, καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν σωματικῶν ιδιότητες, καὶ αἰσθήσει ληπταί. Πῶς δὲ αἱ νοητικαὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι πείρα ὑποπεσοῦνται; Εἰ δὲ ἡ πείρα γνώσις ἐστὶν ἐπανειλημμένη τῶν ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων, πῶς ὁ μὲν σκέπτεται οὕτω περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ὁ δὲ ἄλλως, καὶ ἀμφοτέροι Ἰσοδίδακται ὄντες καὶ Ἰσομαθεῖς; καὶ πῶς ὁ μὲν τουτὶ καλὸν, ἢ δίκαιον, ἢ αἰρετὸν οἶεται, ὁ δὲ τοῦναντίον; Ἀνάγκη γὰρ τὴν πείραν τὴν αὐτὴν παρέχειν γνώμην ἅπασιν, εἰ δὲ μὴ, ἔσονταί ἀνάριθμοι αἱ πείραι, ὥσπερ καὶ τὰ ἄτομα, ἐξ ὧν ἐπιστήμη οὐκ ἂν ποτε συσταίη, φασὶν οἱ Παλαιοί· Ὅσα γὰρ ἐν κινήσει καὶ ἀλλοιώσει καὶ ποικιλίᾳ ἀεὶ ὄντα, οὐκ ἐκ τῆς πειραματικῆς ἂν κρατύνοιτο, ἀλλ' ἐκ τῆς νοητικῆς καὶ θεωρητικῆς ἀποδείξεως· Δυνατὸν γὰρ καὶ ἄλλας τέχνας ἢ ἐπιστήμας μήπω κατειλημμένας, προοδοποιηθῆναι καὶ διδακτὸν τι γενέσθαι, ὥσπερ ἡ Λογικὴ, καὶ ἡ Ἠθικὴ, καὶ ἡ Μεταφυσικὴ, λέγω τὴν Πολιτικὴν, εἰς

ἀρχάς τινας, ὡς μοι τοιοῦτόν τι ἐσχεδιάσται, ἀναχθῆναι, τῇ σκέψει μᾶλλον καταβληθησομένας ἢ τῇ πείρᾳ. Θηρευτέον οὖν ἐπὶ μὲν ὑλικῶν διὰ πείρας τ' ἀληθές, ἐπὶ δὲ τῶν θεωρητικῶν διὰ συλλογιστικῶν ἀποδείξεων.

Ὁ μὲν οὖν Βάκκων τὴν Διαλεκτικὴν ἐκφαυλίζων, καὶ τοῦ Ἀριστοτελικοῦ ὄργάνου κατεριωνεύομενος, οἰκειὸν ὄργανον συνέταξεν, ὀρθότερον ὥσπερ οἶεται τοῦ Σταγειριτικοῦ· φαίη μὲν τ' ἂν ἄλλος τις ὄργανον ἀνοργάνιστον συντεταχέναι τὸν ἄνθρωπον· Εἰ γὰρ ἐζητεῖτο ἐπικρίναι ἐνταῦθα, ὡς ἔχει τάξεως, καὶ διαθέσεως, καὶ ἀλληλουχίας καὶ συναρθείας ἐννοιῶν, ἢ προόδου αὐτῶν ἑτέρας ἐξ ἑτέρας, οὐκ εἶχον ὅ, τι ἂν λέγοιμι· Οὐ δὲ γὰρ στάθμην τινὰ εὐρίσκω πρὸς παραβολὴν τῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ κατασκευῶν, καὶ ἀποδείξεων· οἱ γὰρ συλλογιστικοὶ κανόνες τοῦ Ἀριστοτέλους, οὐκ ἂν ἐφαρμοσθεῖεν τῷ τοῦ ἀνδρός συγγράμματι. Κάτοι δέδεικται ἀνωτέρω τὸ ὄργανον τοῦ Ἀριστοτέλους γεωμετρικῇ μεθόδῳ συντεταγμένον, καὶ βεβηκὸς ἐπὶ τοῖς Διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος, γεωμετρικώτερον οὔσι καὶ αὐτοῖς γεγραμμένοις. Εἰ δὲ οὗτοι ἄριστα γεγράφαται, ὡς ἐκ τῶν ἐνδόξων δέδεικται καὶ ὠμολόγηται· φαίη δ' ἂν ὁ Κικέρων καὶ θειότατα· οὐ γὰρ ἂν ὁ Ζεὺς ἐπὶ γῆς κατιῶν, βέλτιον ἂν λαλήσειε Πλάτωνος· εἰ οὖν φημι τὸ Ἀριστοτελικὸν ὄργανον κανόνας φέρει τοῦ Συλλογίζεσθαι κατὰ τοὺς Πλάτωνος Διαλόγους, καθὼς ἂν ὁ Πατὴρ ἀνδρῶν τε καὶ θεῶν διαλεχθεῖη, τὸ δέγε τοῦ Βάκκωνος ὄργανον, οὐκ ἂν σταθμισθεῖη, οὐ δ' ἂν εἴτι γένοιτο, τοῖς ἀριστοτελικοῖς κανόνσιν, ὁποῖον ἂν εἴη τὸ τοιοῦτον, ἄλλοις συμπερανεῖν παρίημι, εἰ μὴ ἐπιστὰς Διογένης ὁ Λαέρτιος φαίη ἂν,

οὐ τε ποσὸν, οὐ τε ποιὸν, οὐ τε τι, ἐν οἷς τὸ ὄν·

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ βραχείων πρὸς τὸν Βάκκωνα.

Ὁ δὲ μετ' αὐτὸν Λώκκιος κατὰ τῆς συλλογιστικῆς μεθόδου βιαίότερον ἐπεξέρχεται ἐν τῇ Δοκιμίῳ τῷ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός· ἀσέβειαν δὲ μάλιστα γε οἶεται περὶ τὸ θεῖον, τὸ νομίζειν ὅ τι

Dieu se contentant de faire des créatures à deux

jambes, il ait laissé à Aristote le soin de les rendre raisonnables;

καὶ ἐν κεφ. ιζ'. Βιβλίῳ τετάρτῳ λέγει οὕτως·

Combien de personnes incapables de former un syllogisme, et qui ne laissent pas de raisonner d'une manière précise? et à ceux même qui savent former des syllogismes, leur arrive-t-il souvent, lorsqu'ils raisonnent à eux-mêmes, de déduire leur pensée à une certaine forme d'argumentation?

τὸ δὲ ἐφεξῆς ἔτι πολλῶ βιαίότερον·

En effet, l'expérience apprend que ces méthodes artificielles sont plus propres à surprendre l'esprit et à l'embrouiller, qu'à l'instruire et à l'éclairer;

καὶ κατωτέρῳ δὲ γελοιότερον ἀποχρέμπεται·

Le syllogisme n'est-il donc d'aucun usage? je réponds qu'il sert à découvrir le faux d'une proposition caché sous l'éclat brillant de quelque figure de rhétorique; qu'il sert à faire paraître un raisonnement absurde dans toute la difformité naturelle;

καὶ πλεῖστα δὲ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρολογῶν φαίνεται εἰς τὸ ἀποδείξαι τῆς συλλογιστικῆς τέχνης τὸ μάταιον καὶ ἄχρηστον· πρὸς ὃν ὁ Γερμανὸς Λεϊβνίτιος ἀπήντησε μὲν οὐκ ἀμούσως, ἐν οἷς ἔφη

L'invention de la forme des syllogismes est une des plus belles de l'esprit humain, et même des plus considérables (1);

ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ οὐσιῶδες τῆς Λωκκικῆς εἰρωνείας.

(1) Leibnitz, *Nouveaux essais sur l'entendement*, liv. IV, chap. xvii.

Ἐγὼ δὲ τὰ τοιαῦτα ἀναγνοὺς καὶ ἀναγινώσκων, οὐκ ἔχω ἄλλο λέγειν, ἢ ὅτι γε οἱ κατὰ τὴν Εὐρώπην, μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀναγέννησιν τῶν ἐπιστημῶν φιλοσοφήσαντες, οὐ δὲ γινῶσιν ὀρθὴν ἔσχον τῆς Λογικῆς καὶ Ῥητορικῆς, οὐθ' ἑκατέρας τούτων ὅ, τι περ εἶη τὸ ὑποκείμενον· καὶ διὰ τὴν ἀγνοσίαν αὐτῶν εἰς παραδοξολογίας τοιαύτας ἐξωκεῖλαι· Οὐ γὰρ ἂν τοιάδε ἔλεγον, εἴπερ ὀρθῶς ἠπίσταντο, ὅ, τι περ εἶη ἡ Λογικὴ καὶ ἡ Ῥητορικὴ· Ἄλλ' οὖν ἔδει γε φιλοσόφους ὄντας, ἐκ τῶν γνωριμωτέρων ἐπὶ τὰ ἀδηλότερα προβαίνειν, τ' ἀληθὲς θηρῶντας· γνωριμωτέρον δὲ, ὡς παντί που ὀρθόν, ἡ Γραμματικὴ, ἐξ ἧς ἐχρῆν πρὸς τὰς ἄλλας δύο ἀναδραμεῖν· Ὅτι δὲ οὕτως αὐτοὺς ἔδει γε ποιεῖν, ὡς ἐγὼ λέγω, δείκνυμι ὧδε.

Τριῶν ὄντων τῶν περὶ τὸν λόγον ἀσχολουμένων, εἴ τε τεχνῶν δεῖ λέγειν, εἴ τ' ἐπιστημῶν, Γραμματικῆς, Λογικῆς, καὶ Ῥητορικῆς, ὡς πρότερον εἴρηται· ἡ μὲν Γραμματικὴ καθ' ἑαυτὸ καταγίνεται περὶ τὸν λόγον, καὶ τὴν σημασίαν τῶν φωνῶν, καὶ λέξεων, τέλος προβαλλομένη τὸ ὀρθῶς λέγειν καὶ γράφειν, καὶ θεωροῦσα ἀμωσγέπως τὴν διαφορὰν καὶ συγγένειαν τῶν τοῦ λόγου μερῶν· οἶον, ὀνόματος, ἢ ῥήματος, ἢ ἄρθρου, καὶ τῶν λοιπῶν. Τὸ δὲ ὀρθῶς λέγειν καὶ γράφειν κανόσιν ἰθύνεται, πρὸς οὓς ἄγοντες ἀνὰ μέρη ἕκαστα, ἢ συναλλήλως θεωρούμενα, μανθάνοιμεν ἂν τὴν ὀρθότητα αὐτῶν καὶ λέγοντες, καὶ γράφοντες· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως τοῦτο ποιῶμεν; Τὸ γὰρ ὀρθὸν καὶ μὴ ὀρθὸν, πρὸς στάθμην οὕτως ἔχον κρίνεται· Ὅσα ἄρα ὀρθῶς λέγομεν καὶ γράφομεν, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς τοῦτο ποιῶντες φαινόμεθα· καὶ οὐδὲν σχῆμα λέξεώς ἐστι μὴ ἐμπεριεχόμενον τοῖς κανόσι τούτοις.

Δειχθήτω δὲ τοῦτα καὶ Συλλογιστικῶς διὰ τοῦ Δ σχήματος τοῦ κατὰ Γαληνόν, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἐξῆς εἴρησεται.

Τὸ ὀρθῶς λέγειν καὶ γράφειν κατὰ Γραμματικὴν γίνεται·

ἀλλ' ἡ Γραμματικὴ ἐν κανόσι συνίσταται·

τὸ ὀρθῶς ἄρα λέγειν καὶ γράφειν ἐν κανόσι συνίσταται·

καὶ οὐκ ἂν φαίη ὁ Διόσκιος κακῶς ταῦτα συλλελογίσθαι· παρὰ πᾶσι

γὰρ τοῖς σοφοῖς ἔθνεσιν ἢ σφετέρᾳ αὐτῶν γλῶττα γραμματικῶς κεκα-
νόνισται.

Μεταβῶμεν καὶ εἰς τὴν Λογικὴν· τὸν λόγον γὰρ καὶ αὐτῆς ὑποκεί-
μενον ἔφαμεν· κέχρηται μέντοι τῷ κατὰ φωνὴν λόγῳ, οὐ καθ' ἑαυτὸ,
ὡςπερ ἡ Γραμματικὴ, ἀλλὰ δεξαμένη παρ' αὐτῆς ἤδη μεμορφωμέ-
νον κατὰ τὸ ὀρθολεκτικόν, χρῆται αὐτῷ πρὸς ἀπαγγελίαν ὀρθὴν τοῦ
ἐνδιαθέτου λόγου τῆς ἐν ἡμῖν γνωστικῆς δυνάμεως. Τὸ δὲ ὀρθὸν τῆς
ἀπαγγελίας συνίσταται ἐν τῇ ἀμέσῳ πρὸς ἀλλήλας σχέσει τῶν ἐν
ἡμῖν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν, δηλωτικῶν μὲν τῆς φύσεως τῶν πραγμά-
των, ὧν περ ὁ λόγος ὁ κατὰ προφορὰν ἐστὶν ἐξάγγελος, ὥστε δὲ τὰς
μὲν περιέχειν, τὰς δὲ περιέχεσθαι, καὶ τὰς ἀκαταλήπτους διὰ τῶν
καταληπτῶν διαγινώσκεισθαι· Τούτου γὰρ ἔνεκα, ὡς ἀνωτέρω εἴρη-
ται, καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας προέταξεν τὰς Κατη-
γορίας, ὡςπερ δὴ καὶ τὰ Ἀξιώματα, ἢ τὰς κοινὰς λεγομένας ἐννοίας
οἱ μαθηματικοὶ προτάττουσιν· ἐξ ὧν ἀναπηγάξει, οὕτω φάναι, ἢ
σχέσις καὶ ὁ λόγος τῶν μεγεθῶν ἢ τοῦ πλήθους, τό, τε ἴσόν φημι,
καὶ τὸ πολλαπλάσιον, καὶ διπλάσιον, καὶ ὑποδιπλάσιον, καὶ τὰ ἄλλα·
Καὶ ὡςπερ ἐν τοῖς νομικοῖς περὶ Συγγενείας Διαγράμμασιν ὀρῶμεν,
τὸν πρόπαππον, πάππον, πατέρα, υἱὸν, ἔγγονον, κ. τ. λ. οὕτω καὶ
τῇ ὀρθότητι τοῦ ἐρμηνεύοντος λόγου τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν παθήματα,
ἀνάγκη τινὰ σχέσιν εἶναι πρὸς δῆλωσιν, διὰ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθό-
δου, τῆς ἀληθείας· ὁ δὲ Συλλογισμὸς οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἔλεγχος ἀπο-
δεικτικὸς τῆς πρὸς ἀλληλα ἀληθοῦς ἢ ψευδοῦς σχέσεως τῶν ὄρων, ἢ
λεκτῶν, καὶ τῶν δι' αὐτῶν ἐρμηνευομένων παθῶν τῆς νοητικῆς ἡμῖν
δυνάμεως. Τὸ δὲ ἀποδεικτικῶς ἐλέγχειν τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε σχέ-
σιν τῶν λεκτῶν, ἀνάγκη διὰ κανόνων τινῶν γίνεσθαι· μὴ γὰρ οὔσης
κανονικῆς τῆς σχέσεως, συμβήσεται τὸ τετριμμένον ἐκεῖνο·

πάτταλος ἐν γωνία,
ἄρα βρέχει·

ἢ τὸ τῇ χυδαία ἑλληνικῇ λεγόμενον,
πᾶσα θάλασσα ψίαθος,

πᾶσα ψίαθος θάλασσα,
 ἄρα κέρασαι τῷ πρωτοψάλτῃ·

Ἴπεί δὲ πάνθ' ὅσα λέγομεν ἑρμηνευτικά εἰσι τοῦ ἐνδιαθέτου ἐν ἡμῖν λόγου, ὁ δὲ ἑρμηνευτικὸς λόγος, ὑποκείμενόν ἐστι τῆς Λογικῆς, ἅπαντα ἄρα τὰ οὕτω λεγόμενα, ἀνάγεται εἰς τὴν Λογικὴν· Καὶ ὡσπερ ἐν τῇ Γραμματικῇ τὰ λεκτὰ, ἀνάγκη εἶναί τινα τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἢ ῥῆμα, ἢ ὄνομα, ἢ ἐπίρρημα, καὶ τὰ λοιπὰ, οὕτω καὶ τῇ Λογικῇ, ἅπας ἑρμηνευτικὸς λόγος, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἐν τι εἶδος Συλλογισμοῦ· οὐ γὰρ οἶόν τε, τὰ μὲν τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου ὑπάγεσθαι τῇ Λογικῇ, τὰ δὲ μὴ, ἀλλὰ πάντα ὑπάγεται, ὡς καὶ τῇ Γραμματικῇ.

Ὁ δὲ καλὸς Λώκκιος μὴ συνιδὼν τοῦτο, μηδὲ καλῶς ἐπιστήσας τοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἢ νῆ Δία γε ἐπιστήσας μὲν, μὴ κατανοήσας δὲ, ἄχρηστον τὸν Συλλογισμὸν ἀποφαίνεται, καὶ ἄλλ' ἄττα παραδοξολογεῖ·

Ὅμως δὲ ταῦτα οὐ μόνον κώλυμα ἐγένετο τοῦ βελτιωθῆναι τὰς νεωτέρας τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ γράφειν ἀτάκτως παρεισήγαγεν, ὅθεν καὶ περιάγουσιν οἱ λεγόμενοι συγγραφεῖς σήμερον τοὺς ἀναγινώσκοντας,

« ἀναντα, κάταντα, πάραντα, δόγματα·

Καὶ ἀρχόμενός τις ἀναγινώσκειν, ἐκ τῆς πρώτης φράσεως ἄλλα ἐλπίσας, ἄλλοις ἐνέτυχε, καὶ πάλιν ἄλλοις, καὶ ἄλλοις, ἄχρι τέλους τῆς βίβλου· ὥστε ὀρθῶς ἂν ῥηθείη ἐπὶ τῶν νεογλώσσων ζυγγραμμάτων

« πρόσθε λέων, μέσσον δὲ δράκων, ὀπιθεν δὲ χίμαιρα·

Εἶτα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰρωνεύεται, ὡς δῆθεν ἀνδρὸς τινος ὑπερθέου. Τοῦ γὰρ θεοῦ, φησὶ, πλάσαντος τὸν ἄνθρωπον ἄλογον, τῷ Ἀριστοτέλει ἐπέτρεψε ποιῆσαι αὐτὸν λογικόν. Τὸ δὲ γρῆμα τῆς εἰρωνείας καὶ πάνυ εὐδοκιμεῖ ἐν τοῖς καθ' ἡμαῖς καιροῖς παρὰ τοῖς μὴ δυναμένοις ὀρθῶς ἀντιλέγειν.

Ἐγὼ δὲ θαυμάζω, εἰ ὁ Λώκκιος ἀληθῶς ἐδιδάχθη τὴν Λογικὴν· ἐπιστήσας γὰρ ἐν τῷ αὐτοῦ Δοκιμίῳ, οὐχ εὔρον ἐν οἷς γράφει, τὸ κατὰ Λογικὴν γράφειν· οἶον, ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου βιβλίου·

J'appelle idée tout objet qui occupe l'esprit lorsqu'il pense. On m'avouera sans peine que l'homme trouve en lui-même de telles idées; il n'y a personne qui n'en ait le sentiment intérieur, et qui ne puisse juger par les paroles et par les actions des autres hommes, qu'ils en ont de semblables. Ainsi, la première question qui se présente à examiner, c'est comment l'homme vient à avoir des idées.

Ὅ ἐστίν

« Ἰδέαν καλῶ περὶ ὃ καταγίνεται ὁ νοῦς, ὅτε νοεῖ. Πᾶς τις ἂν ἔκων ὁμολογήσειε τοιαύτας ιδέας ἐν ἑαυτῷ ἔχειν· καὶ οὐδεὶς ἐστίν ὃ μὴ ἐννοῶν, καὶ μὴ κρίνων ἐκ τῶν λόγων καὶ πράξεων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, μὴ καὶ αὐτοὺς ἔχειν ὁμοίας. Ζητητέον ἄρα πῶς τῷ ἀνθρώπῳ αὗται ἐγγίγνονται. »

συντεμῶν δέ τις ταῦτα, φήσειεν ἂν,

Ἰδέα ἐστίν ἡ νόησις τοῦ νοός.

Πᾶς δ' ἄνθρωπος σύνοιδεν ἑαυτῷ ἔχων ὁμοίας ιδέας·

Ζητητέον ἄρα πῶς ἐγγίγνονται αὗται τῷ ἀνθρώπῳ·

μὰ Δία γε, τὸ οὕτω συλλογίζεσθαι, οὔτε Πλάτων, οὔτ' Ἀριστοτέλης ἐγίνωσκον. Οὐδὲ γὰρ ἡ μείζων ἔχει τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν ἑλάττονα, οὔτε αὕτη πρὸς τὸ ὀϊθὲν Συμπέρασμα· καὶ ἔοικε τοὺς νεωτέρους σοφοὺς τὸ εἰκῆ καὶ μάτην καὶ ἀτέχνως συλλογίζεσθαι, Λογικὴν εἶναι ὑπολαμβάνειν. Καὶ ἐπεὶ ἕκαστος τὸ, ὡς αὐτὸς συλλογίζεται, τοῦτ' ὀρθὸν οἶεται συλλογισμόν, φανερόν ὅτι ἡ πληθὺς τῶν λογικῶν τεχνῶν ἀνάλογον ἔξει πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα· εἰδ' ἐκ τούτων δυνατὸν ἐπιστήμην τινὰ γενέσθαι, Ἀριστοτέλης εἰπάτω. Καὶ τοιοῦτος ὢν ὁ καλὸς Λώκκιος, τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους βούλεται διαιτᾶν·

Σφᾶξ βομβῶν τέττιγος ἀντίον.

Εἶτα καὶ λέγει, ὅτι πολλοὶ μὴ γινώσκοντες ὅ,τι ἐστὶ συλλογισμὸς,

ὀρθῶς συλλογίζονται· ἄλλοι δὲ γινώσκοντες, παραλογίζονται· Ἄλλὰ σύγε πόθεν τοῦτ' ἔγνωκας, μὴ γινώσκων αὐτὸς τὸ ὀρθῶς, καὶ μὴ συλλογίζεσθαι; Ἄλλὰ τούτων ἄλις.

Μεταβῶμεν δ' ἤδη καὶ ἐπὶ τὴν Ῥητορικὴν. Εἴρηται δὲ μικρὸν πρόσθεν, ὅτι καὶ αὕτη περὶ τὸν λόγον καταγίνεται, οὐ μέντοι ἀπλῶς, περὶ δέ γε τὸν πιθανὸν λόγον, καὶ τοῦτον κατὰ διέξοδον. Εἰπὼν γὰρ τὴν Διαλεκτικὴν ὁ Ἀριστοτέλης Ἀντίστροφον τῇ Ῥητορικῇ, οἷονεὶ Ἰσόστροφόν φησιν, ἅτε ἐπίσης ἄμφω περὶ τὸν λόγον καταγινόμενα.

Ὡςπερ οὖν ἐν τῇ Γραμματικῇ, ὅσα λέγομεν ἀνάγκη μέρη τινὰ εἶναι λόγου, καὶ τῇ Λογικῇ, ἕκαστον λόγον, ἐπὶ τιεῖδος συλλογιστικὸν ἀνάγεσθαι, οὕτω καὶ τῇ Ῥητορικῇ, ἀνάγκη τὸν διεξοδικὸν λόγον ἐπὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς τῆς Ῥητορικῆς· ὅθεν καὶ λέγοντες, ἦτοι ῥητορικὸν Συλλογισμόν ποιοῦμεν, ἢ Ὄρον, ἢ Ἀντίληψιν, ἢ Μετάληψιν, ἢ Ἀντίστασιν, ἢτινα ἄλλα τῶν εἰς τὰς Λογικὰς, ἢ Νομικὰς, ἢ Πραγματικὰς στάσεις ἀναγομένων· Καὶ σχηματολογοῦντες δέ, ἢ Στρογγύλον λέγομεν σχῆμα, ἢ Ἀντίθετον, ἢ Πνεῦμα, ἢ Πάρισον, ἢ Ἐμπερίβολον, ἢ ὅπως ἂν ἄλλως τὰ νοήματα ἡμῶν ἐκφράσωμεν τροπικῶς τε, ἢ μεταφορικῶς, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης αὐτῆς τοῦτο ποιήσομεν.

Ὁ μέντοι καλὸς Λώγκιος ἡγεῖται τὸν Συλλογισμόν εὐχρηστεῖν μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ῥητορικῶν σοφισμάτων, κεκαλυμμένων τῇ τῆς καλλιεπείας λαμπρότητι· ὁμοίως δὲ καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τῶν αὐτοῦ, προῖκα λέγεται τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἀναποδείκτως. Τὸ γὰρ βούλεσθαι ἰθύνειν τὰ τῶν ῥητορικῶν τῷ διαλεκτικῷ Συλλογισμῷ ταῦτόν ἐστι τῷ τὰ τῶν ἱματιοῤῥάφων ἰθύνειν τῇ τῶν ὑποδηματοποιῶν στάθμη. Ἡ γὰρ Ῥητορικὴ καθάπαξ χωρισθεῖσα τῆς Διαλεκτικῆς, καὶ εἰς ἰδίαν τέχνην προσδοποιηθεῖσα, τὸν κατὰ διέξοδον λόγον καὶ ἐπιχειρηματικῶς, καὶ ἐν ἀποδείξεσιν, ἄλλως ἢ κατὰ τὴν Λογικὴν ἔκανόνισε· καθ' ὃ καὶ ὁ Ῥητορικὸς μᾶλλον ἂν διαιτήσσειε τὰ τοῦ Ῥητορικοῦ, ὥσπερ καὶ ὁ Διαλεκτικὸς τὰ Διαλεκτικοῦ, καὶ ὁ Ποιητικὸς τὰ τῆς Ποιήσεως, καὶ ὁ Γεωμετρικὸς τὰ τῆς Γεωμετρίας· Διχῶς γὰρ διαιρουμένου τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου εἰς τὸ Πραγματικὸν, καὶ Λεκτικὸν, τοῦ μὲν Πραγματικοῦ τὸ κυρίως σκοπιμώτατον, ἂν τε Παιη-

γυρικῆς ἢ ἰδέας ὁ λόγος, κἀντε Δικανικῆς, ἢ Συμβουλευτικῆς, τὸ συμφέρον ἐστὶ· καίτοι, τὸ Πανηγυρικὸν τὸ Καλὸν φανεροῶς προίεται, καὶ τὸ περὶ τὰς Δίκας, τὸ Δίκαιον, καθὰ καὶ τὸ Συμβουλευτικὸν ἰδίως τὸ Συμφέρον· ὁμοίως γε τὸ τέλος καὶ τῶν τριῶν ὑπάρχει τὸ Συμφέρον. Οὐ γὰρ ἔνεκά γε ἀπλῶς τοῦ καλοῦ ὁ Περικλῆς ἐπαινεῖ τοὺς ἐν μάχῃ ἀποθανόντας, οὐδ' ὁ Τυρταῖος, λέγων,

Καλὸν ἐν Προμάχοισι πεσόντα.

ἀλλ' ἐπαινεῖ προτρέπων πρὸς ἀγαθὰς πράξεις, αἱ συμφέρουσι τῇ πατρίδι. Ὅμοίως δὲ καὶ τὸ Δικανικὸν, τοῦ μὲν δικαίου φαίνεται καὶ αὐτὸ προϊστάμενον, τῷ δὲ πράγματι τοῦ Συμφέροντος· καὶ οὗτοι μὲν ἔχει τὸ Πραγματικὸν αὐτῆς· τὸ δὲ Λεκτικὸν τὴν εὐέπειαν διώκει, ἢ φησι καὶ Πλάτων, ἐν τῇ Σωκράτους Ἀπολογία· ἀλλὰ καὶ τέχνην τοῦ εὖ λέγειν τὴν Ῥητορικὴν ὠρίζετο. Ἐνθεντοι ὅ, τε Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος, καὶ ὁ Ἑρμογένης μετέπειτα, καὶ μετὰ τούτους ὁ Φώτιος, τὸν χαρακτῆρα τοῦ κατὰ Ῥήτορος λόγου, τοῖς κανόσι τῆς αὐτῆς τέχνης ἐστάθμησαν, οὐχὶ τοῖς τῆς Διαλεκτικῆς, ἧς γε, κατὰ τὸν Ἀλκίνοον, τὸ στοιχειωδέστατόν ἐστι, πρῶτον μὲν τὸ τὴν οὐσίαν ἐπιβλέπειν παντός ὅτουοῦν, ἔπειτα τὸ περὶ συμβεβηκότων. Εἰ δέ γε καὶ τοῖς τοπικοῖς κέχρηται καὶ αὐτῇ, καὶ ἡ Διαλεκτικῆ, οὐδὲν πρὸς ἔπος· Ἐὰ γὰρ ἐπιχειρήματα, καίπερ ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων λαμβανόμενα, ἄλλως διαμορφοῦται παρὰ τοῖς Ῥήτορι, καὶ ἄλλως παρὰ τοῖς Διαλεκτικοῖς, καθάπερ καὶ ἐκ παντοίας ὕλης ποικίλα σκεύη δημιουργεῖται, οἷον ἐκ πηλοῦ καὶ κέραμος, καὶ στάμνος, καὶ πίθος· καὶ ἐκ χρυσοῦ δακτύλιοί τε πλάττονται, καὶ ψέλλια, καὶ περιδέραια, καὶ ἄλλ' ἄττα ἀγάλματα, παντάπασι τὸ εἶδος ἀνόμοια. Δῆλον δ' ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Λώκχιος οὐκ ἂν ἐλέγξειε διὰ τοῦ διαλεκτικοῦ Συλλογισμοῦ τὰ Ῥητορικά· εἰ μὲν ὡς ἐκ τῆς ὕλης, οὐχ οἷόν τε· ἦτοι γὰρ ἐπὶ ἀναγκαίας, ἢ ἐπὶ ἐνδεχομένης· ἀλλ' ἡ Ῥητορικῆ, ἅτε μὴ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων ζητοῦσα, οὐκ ἂν εἴη ἐξεταστικῆ τῆς ἀναγκαίας. Ὅπερ καὶ Ἀριστοτέλης, συνιδῶν καὶ εἰπῶν πρῶτον, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Ῥητορικῆς, ὀλίγα εἶναι τῶν ἀναγκαίων, ἐξ ὧν οἱ Ῥητορικοὶ

Συλλογισμοί, οἷον ἐπιδιορθούμενος ταῦτα, ἐπήγαγε μετ' ὀλίγα τὸ, τὰ δὲ πραττόμενα, πάντα τοιοῦτου γένους ἐστὶ, καὶ οὐδὲν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐξ ἀνάγκης τούτων· Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἐνδεχομένην ὕλην, σοφιστικώτερος μᾶλλον ὁ ἔλεγχος γένοιτ' ἂν, ἢ ἀληθέστερος, κἂν περιέλθῃ τὴν εὐέπειαν· Μᾶλλον δὲ ὁ ῥητορικός, τὸ ἐνδεχόμενον, οὐκ ἂν ποτε ὀρθῶς, ἢ ῥήτωρ, παραδέξαιτο. Ἀνάγκη γὰρ λέγειν αὐτὸν, ὅτι τόδε τι γέγονεν, ἢ οὐ γέγονεν, ἢ γεννήσεται. Πῶς γὰρ δύναται λέγειν ὁ μὲν διώκων, ἐνδέχεται τὸν Σωκράτην ἀδικεῖν τὴν πόλιν, μὴ νομίζοντα θεοὺς, οὐσπερ αὐτὴ νομίζει, ὁ δὲ φεύγων, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται, ὅπουγε ἄτερος μὲν διίσχυρίζεται τὸ ἀδικὸν εἶναι τὸν Σωκράτην, ὁ δ' ἕτερος τὸ μηδαμῶς ἀδικεῖν αὐτὸν. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ῥητορά τινα ἴσμεν ἐξελέγξαντα συλλογιστικῶς τὸν ἀντίδικον· καὶ ἀνεμώλια τὰ τοῦ Λωκκίου.

Παραθήσομαι δ' ἐνταῦθα περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ῥητορικῶν καὶ λογικῶν, ἅπερ ἐν ἀντιγράφῳ ἀνέγνω, ὡς ἐν τοῖς ἐμοῖς καταλόγοις τῶν ἀνατολικῶν βιβλιοθηκῶν φέρεται, τέως μὴ ἐκδοδομένοις· ὁ γὰρ ἀνώνυμος ὑπομνηματιστὴς οὗτος τοῦ Ἀριστοτελικοῦ ὄργανου τάδε φησίν.

« Οἷς δὲ μάλιστα διαφέρει Λογικὴ καὶ Ῥητορικὴ, τρία ταῦτά
 « ἐστὶ· πρῶτον ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας, δεύτερον ἡ ὕλη, τρίτον
 « τὸ τέλος. Κατὰ μὲν οὖν τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας διαφέρουσιν,
 « ὅτι ἡ Ῥητορικὴ κέχρηται Συλλογισμῶ πῖθανῶ· ἡ δὲ Λογικὴ
 « οὐ κέχρηται, ἀλλ' ἐργάζεται Συλλογισμόν. Κατὰ δὲ τὴν ὕλην
 « διαφέρουσιν, ὅτι ἡ Ῥητορικὴ καταγίνεται κυρίως περὶ τὰς πο-
 « λιτικὰς ζητήσεις (1). Ὅθεν καὶ τῆς πρακτικῆς σοφίας ὄργανον
 « γίνεται· Κέχρηται γὰρ ταύτῃ ὁ πολιτικὸς εἰς διεξαγωγὴν τῆς

(1) Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ῥήτορες τοῦ πολιτικοῦ ὀνόματος ἀντεποιοῦντο, ἢ φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ α' τῆς Ῥητορικῆς.

« πολιτείας, ἐφ' ἣν καὶ ἡ Ποιητικὴ ἀναφέρεται (1). Ἡ δὲ Λογικὴ,
 « ὕλην μὲν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ὠρισμένην, ἀλλ' ἀπλῶς, ὡς ἔφη-
 « μεν, τὰς σημαντικὰς τῶν ὄντων φωνὰς ὕλην ποιεῖται. Κατὰ
 « δὲ τὸ τέλος, ὅτι ἡ Ῥητορικὴ τέλος ποιεῖται τὸ πείσαι τοὺς
 « ἀκρωμένους, ἢ γοῦν τὰ πιθανῶς εἰπεῖν· τὸ δὲ τέλος τῆς
 « Λογικῆς ὄργανα παραδούναί τῃ φιλοσοφίᾳ εἰς διάγνωσιν ἀλη-
 « θείας καὶ ψεύδους. Ὅθεν καὶ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ὄρ-
 « γανον ἐπιγράφεται, καὶ προτάττεται τῶν βιβλίων τῆς θεωρη-
 « τικῆς πραγματείας τοῦ φιλοσόφου, ὡςπερ καὶ ἡ Ῥητορικὴ καὶ
 « ἡ Ποιητικὴ τοῖς πολιτικοῖς βιβλίοις συντάττονται.

Καὶ ἀλλαγῶν δὲ ὁ αὐτὸς τὰ ἐφεξῆς λέγει.

« Ἰστέον ὅτι ἡ Ῥητορικὴ σύγκειται, ἐκ τῆς τοπικῆς καὶ τῆς περὶ
 « τὰ ἦθη πραγματείας, καὶ ἔστιν ὄργανον, τῆς πρακτικῆς φιλο-
 « σοφίας, ὡς ἡ Λογικὴ τῆς θεωρητικῆς· θεωρίας γὰρ τέλος, ἢ
 « γνῶσις τῆς ἀληθείας, τῆς δὲ πράξεως ἢ εὐζωΐα τῶν ὑπηκόων,
 « πρὸς οὓς τῇ Ῥητορικῇ κέχρηται ὁ πρακτικὸς φιλόσοφος (2).

(1) Καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ ποιήσεις, ἢ τε Κωμῳδία, ὡς Ἀριστοφάνης, ἢ τε τρα-
 γῳδία, ὡς Εὐριπίδης, καὶ ἡ δραμῳδία, ὡς Ὅμηρος, καὶ ἄλλαι, πρὸς διακόσμη-
 σιν ἡθῶν ἐφεύρηται· ὁ γὰρ Ἀριστοφάνης κωμῳδῶν φιλάργυρον, ἢ μοιχόν,
 ἢ κλέπτην, ἐπεσημαίνεται Ἀθηναίοις ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων παθῶν. Καὶ
 Ὅμηρος δὲ διηγούμενος ἀριστείας μὲν καὶ ἀνδραγαθίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν,
 δειλίαν δὲ καὶ ἀγένειαν τῶν δειλῶν, προὔτρέπετο τοὺς ἀκρωμένους εἰς ἀρετὴν·

Καὶ ὀρθῶς ὁ ἐκ Καισαρείας Βασίλειος ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετικῷ
 λόγῳ λέγει·

« Ὡς δ' ἐγὼ τινος ἤκουσα δεινοῦ καταμαθεῖν
 « ἀνδρὸς ποιητοῦ διάνοιαν, πᾶσα ἡ ποίησις
 « τοῦ Ὀμήρου ἀρετῆς ἐπαινός ἐστι·

καὶ Εὐριπίδης ἐτραγῳδεῖ τὰ τῆς Ἐκάβης ἀτυχήματα, οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τῷ, ἢ ἵνα
 οἱ ἀκούοντες μὴ ἐπαίρωνται, μηδὲ καυχῶνται πλούτῳ καὶ εὐτυχίᾳ, τάχιστα
 οἰχομέναις καὶ ἀφιπταμέναις δίκην ἐαρινοῦ ἀνθους.

(2) Τοῦτο δὲ κοινὸν ἂν εἴη πάντων τῶν διδακτῶν· ἅπαντα γὰρ πρὸς ἕτερον
 ἀναφέρεται, καὶ οὐ πρὸς τὸν διδάσκοντα.

« Διαφέρουσι δὲ, ὅτι ἡ Λογικὴ καὶ ἀναγκαίως συλλογίζεται καὶ
 « πιθανῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν ἐν γένει Συλλογι-
 « σμὸν (1), ἰδίως δὲ μόνον καὶ ἀναγκαίως (2). Ἡ δὲ Ῥητορικὴ
 « τοῦ πιθανοῦ μόνον (3) γίνεται στοχαστικὴ, καὶ ἐφ' ὅσον εἰς
 « πολιτικὸν ζήτημα ἀναφέρεται (4) »

Ὁ δὲ γε Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Ῥητορικῆς τὰ ὑποκεί-
 μενα ἐν ἀμφοῖν ἐφη μὴ ὁμοίως ἔχειν, ἀμφοτέρας δὲ τὴν τε Διαλεκτι-
 κὴν καὶ τὴν Ῥητορικὴν ἀόριστον ἔχειν τὴν ζήτησιν, καὶ τὰναντία
 συλλογίζεσθαι. Εἰ γὰρ κατὰ τὰ ὑποκείμενα μὴ ὁμοίως ἔχουσιν, οὐ
 δὲ τὸ τὰναντία συλλογίζεσθαι ὁμοιον αὐταῖς ἔσται.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ, ὅτι μετὰ τὴν τῆς φι-
 λосоφίας εἰς τὴν δυτικὴν εὐρώπην ἀφίξιν διὰ τὸ μὴ ὑπάρξαι τοὺς διὰ
 ζωῆς φωνῆς διδάξαντας τὴν τε Διαλεκτικὴν, καὶ μάλιστα τὴν Ῥητο-
 ρικὴν, τὰ δύο κάλλιστα τῶν μαθημάτων, καὶ λογικῶ ἀνθρώπῳ πρέ-
 ποντα, ἡ μὲν Λογικὴ οὐ τοσοῦτον ἐξηκρίβωται, καίτοι οὐκ ὀλίγων
 Λογικῶς ξυγγραψάντων πραγματείας. Ἡ δὲ Ῥητορικὴ καὶ παντάπασιν
 ἐν ἀγνοίᾳ διαμεμένηκεν· ὅθεν καὶ νέους τινὰς σοφοὺς παρασυνέβη
 διακωμῶδειν αὐτὰς κατὰ τὸ,

Οὔτινος τὴν γνῶσιν ἀφήρηται, τούτου

Κατηγορεῖ τις προχειρότατα.

Καὶ λυπηρὸν δῆπου τὸ ἀπόλλυσθαι τὰ τοιαῦτα μαθήματα, δι' ὧν καὶ
 μόνων οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, καὶ οἱ μετὰ τούτους χριστιανίσαντες
 τοσαῦτα ἡμῖν ξυγγράμματα κατέλιπον. Ποῦ γὰρ αἱ καθ' ἡμᾶς γνώ-
 σεις ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς; Καὶ ὅμως, ἡ Διαλεκτικὴ καὶ ἡ Ῥητορικὴ

(1) Δηλονότι, τὸν ἐν τοῖς Προτέροις τῶν ἀναλυτικῶν.

(2) Κατὰ τὰ ἐν τοῖς Ὑστέροις τῶν ἀναλυτικῶν.

(3) Ἐστω δ' ἡ Ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμε-
 νον πιθανόν· Ἀριστοτ. ἐν τῷ α' τῆς Ῥητορικῆς.

(4) Ἡ γὰρ Ῥητορικὴ πιθανῶς περὶ τε τὰ ἦθη καὶ τὰς πράξεις τῶν πολιτευο-
 μένων καταγίνεται.

ἀθανασίαν αὐτοῖς περιῆψεν. Ἀρκείτω πρὸς παράδειγμα, τόγε νῦν ἔχον, ὁ Λουκιανὸς, ὅς γε οὐνάμει τῶν δύο τούτων μαθημάτων ξυνέγραψεν, ὅσα διασωθέντα τῷ χρόνῳ, ἡμεῖς θαυμάζομεν ἀναγινώσκοντες.

Ἄλλὰ γὰρ, εἰ καὶ μετὰ Ἀθανάσιον τὸν πάριον, ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τούτων, συνώχθετο, καὶ οὐδείς· ὁ διδάσκων ταῦτα κατὰ τοὺς παλαιοὺς, καὶ μάλιστα τὴν Ῥητορικὴν, τὸ λαμπρότατον καὶ πολιτικώτατον μάθημα, εὐελπίς μέντ' εἰμί, ἐξ οὗ ὁ σοφὸς Γιζώτης, ὁ νῦν μὲν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, πρῶτην δ' ἐπὶ τῆς Δημοσίου διδασκαλίας, ὄραμην ἐνέβαλε τῇ πρὸς βελτίω διδασκαλίαν προόδῳ, καὶ οὗ τὴν προαίρεσιν ἐζήλωκεν, ὁ νῦν ὑπουργὸς Βιλλεμαίνης, ἄλλως τε καὶ αὐτὸς οἰκοθεν φιλομαθὴς ὢν καὶ φιλότιμος, εὐελπίς εἰμι, λέγω, ἀπάντων τῶν μαθημάτων οὕτω προσδευόντων ἐν Γαλλίᾳ, καὶ τῶν Ἀκαδημιακῶν συναγωνιζομένων πρὸς τελειότητα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἀναγεννήσεσθαι κατὰ τὴν Γαλλίαν τὴν τέχνην τῆς τῶν παλαιῶν ῥητορείας, καὶ διαδοθῆναι καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη τὰ ἐν Εὐρώπῃ εὐνομούμενα. Καὶ οὐκ ἂν ἔπειτα τῶν κοινῶν λεγομένων τόπων οἱ νεώτεροι κατειρωνεύσαιντο. Γνώσκονται δ' οὐχ ἤττον καὶ οἱ ὑπὸ Λωκίου παρακρουσθέντες, μὴ ἄχρηστον εἶναι καὶ τὸν διαλεκτικὸν Συλλογισμὸν πρὸς ζήτησιν τῆς ἀληθείας.

Τὴν δέ γε Διαλεκτικὴν τῶν μετ' Ἀριστοτέλη φιλοσοφησάντων τινές, μέρος τῆς Λογικῆς οἶονται· ὀρίζονται δὲ τὴν Λογικὴν,

- « Διδασκαλίαν, ἧς τινος τὸ προσῆκον τὰς τῆς διανοίας
- « ἐνεργείας τε καὶ πράξεις διοικεῖν, καὶ πρὸς τ' ἀληθὲς
- « ἀπευθύνειν.

Δηλοῦν δὲ καὶ ὑποτυποῦν φασὶ τὸ μὲν τῆς Λογικῆς ὄνομα,

- « Τὴν κατὰ λόγον καὶ νόησιν διδασκαλίαν· πρὸς
- « αὐτῆς γὰρ τὸ τὸν ἐνδιάθετον ἐκμορφῶσαι λόγον,
- « καὶ τὴν διάνοιαν παιδεῦσαι.

Τὸ δὲ τῆς Διαλεκτικῆς

- « Ἀποδεικνύειν τὴν Συλλογιστικὴν ἐπιστήμην· ταύ-

« τῆς γὰρ εἶναι τὸ διδάσκειν τοὺς τρόπους τοῦ

« Διαλέγεσθαι. Ταῦτὸν δὲ τὸ διαλέγεσθαι καὶ συλλογίζεσθαι.

Δοχοῦσι δὲ μοι οἱ τὴν μὲν λογικὴν ὄλον θεωροῦντες, τὴν δὲ διαλεκτικὴν μέρος, ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους λαβεῖν τὸ ἐνδόσιμον, διελόντες ταῦτα εἰς δύο μέρη, καθ' ἃ καὶ τὴν Λογικὴν αὐτὴν διεῖλον εἰς δύο· ὧν τὸ μὲν ἐστὶ κοινόν, τὸ δὲ ἴδιον· καὶ κοινὸν μὲν, τὸ περιέχον τὸν ἐν γένει Συλλογισμόν, καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν συντείνοντα. Εἰρησθαι δὲ κοινόν, ἅτε πραγματευόμενον τὸν ἐν γένει καὶ καθόλου Συλλογισμόν. Ἀπαρτίζεται δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἐκ τε τοῦ περὶ Κατηγοριῶν καὶ τοῦ περὶ Ἑρμηνείας, καὶ τῶν Προτέρων Ἀναλυτικῶν, ἅπερ ἅπαντα μέρη εἰσὶ τοῦ ἐν γένει Συλλογισμοῦ. Ἴδιον δὲ, τὸ τὰ εἶδη τοῦ Συλλογισμοῦ περιέχον, ἥτοι τὴν Ἀπόδειξιν, περὶ ἧς διαλαμβάνεται ἐν τοῖς Ὑστέροις τῶν Ἀναλυτικῶν· τὸν Ἐνδοξὸν καὶ Πιθανὸν Συλλογισμόν, τὸν ἐν τοῖς Τοπικοῖς· καὶ τὸν Σοφιστικὸν καὶ Ἀδύνατον, τὸ ἐν τοῖς σοφιστικοῖς Ἑλέγχοις. Ὅστε τὴν Διαλεκτικὴν συνίστασθαι ἐκ τῶν Ὑστέρων Ἀναλυτικῶν, ἐκ τε τῶν Τοπικῶν, καὶ τῶν Σοφιστικῶν ἐλέγχων. Ἐντεῦθεν καὶ τὴν Διαλεκτικὴν ὠρίζοντο ὧδε.

Διαλεκτικὴ ἐστὶ μέθοδος, περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος προβλήματος συλλογιζομένη ἐκ τῶν Ἐνδοξῶν·

Ὁ δὲ ὄρισμός οὗτος οὐ παντάπασι πόρρω βάλλει τοῦ παρ' Ἀλκινόω (1).

« Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν ὑποθέ-

« σεων ἐπὶ τὰ πρῶτα, καὶ ἀρχικά, καὶ ἀνυπόθετα

« ἀνιέναι πέφυκε.

Τοῦτο δὲ βούλεται λέγειν, τὸ περὶ παντὸς προσβλήματος συλλογίζεσθαι· Ὅτι δὲ ἐκ τῶν ἐνδοξῶν συλλογίζεται ἡ Διαλεκτικὴ καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς φησιν ἐν τοῖς Τοπικοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ περὶ Ἑρμηνείας λέγων·

(1) Ἀλκίν. ἐν τῷ περὶ Πλάτων. δογμάτων, κεφ. Ζ'.

« Διαλεκτική δὲ πρότασις, πυνθανομένῳ μὲν, ἐρώτησις ἀντι-
 « φάσεως· συλλογιζομένῳ δὲ, λήψις τοῦ φαινομένου καὶ Ἐν-
 « δόξου.

Ὁ δὲ γε Πλάτων τὴν Διαλεκτικὴν, ἐπιστήμην καλεῖ· ὁ δὲ Ἀρι-
 στοτέλης καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῇ Ῥητορικῇ προσεῖπεν, ἐξ οὗ καὶ οἱ
 νεώτεροι τῶν Ἑλλήνων ὀρισμοὺς τῆς φιλοσοφίας προτάττουσιν ἐν
 ταῖς Λογικαῖς.

Τὸ δ' ὄνομα τῆς Λογικῆς οὔτε παρὰ Πλάτωνι, οὔτε παρ' Ἀρι-
 στοτέλει κεῖται, τῶν μετ' αὐτοὺς οὕτω καλεσάντων, ἅτε συνισταμένην
 ἐν λόγοις· ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· Φαίνεται δὲ Χρύσιππος χρησάμενος
 τῷ ὀνόματι, ἐν ταῖς αὐτοῦ Πραγματεῖαις, ὧν μέμνηται ὁ Λαέρτιος
 ἐν βίῳ Χρυσίππου. Λέγει γὰρ καὶ τινὰ τούτων καλουμένην, Λογικά·
 ἑτέρας δὲ, Λογικοῦ τόπου, ἄλλας δὲ, Λογικά συνημμένα·
 καὶ ἄλλα τινὰ ὁμοιόκλητα. Ὁ δὲ Γαληνὸς πολὺν χρόνον μετ' Ἀριστο-
 τέλην γεγονώς τῷ τῆς λογικῆς ἐχρήσατ' ὀνόματι, ὡς κατωτέρω φανή-
 σεται. Δοκοῦσι δὲ μοι οἱ νεώτεροι οὕτως αὐτὴν καλέσαι, τάχα μὲν
 ὅτι τὸν λόγον ὑποκείμενον ἔχει, τάχα δ' ὅτι καὶ λόγον ζητεῖ τῶν
 οὕτως ἢ ἄλλως λεγομένων ἐν τῷ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνασθαι. Τὸ δὲ
 ζητεῖν τὸν λόγον, τοῦτ' ἐστὶ τὸ διότι, τὸ τῆς φιλοσοφίας σκοπι-
 μώτατον. Φιλοσοφίας γὰρ τὸ ζητεῖν τὸν ἀποχρῶντα λόγον, ἢ τὸ διότι
 ἐν ἅπασιν. Τὸ γὰρ γινώσκειν ἢ μαθάνειν τι ἄνευ τοῦ διότι, ἄλογον
 τὸ γινωσκόμενον καὶ μαθανόμενον. Ἄλλ' οὐδὲ γνῶσιν φαίη τις ἂν
 τὴν τοιάνδε γνῶσιν ἢ μάθησιν. Τάχα δὲ καὶ λογικὸν ζῶον εἴρηται
 ὁ ἄνθρωπος, οὐ τοσοῦτον ὅτι λόγῳ κέχρηται, ἀλλ' ὅτι καὶ λόγον
 ζητεῖ, καὶ δίδωσι τῶν πραγμάτων. Καὶ κατάγε τοῦτο τῶν ἄλ-
 λων ζῶων μάλιστα διενήνοχεν. Ἐκεῖνοις γὰρ αἱ ἀναρθροὶ φωναὶ, αἶ τε
 ῶδαι, καὶ βοαὶ, καὶ συριγμοὶ, δίκην λόγου συντελοῦσι, πρὸς τὸν
 πρὸς ἀλληλα συναγελασμόν. Λόγον δὲ ζητεῖν τῶν ὑπ' αὐτῶν πρατ-
 τομένων, τῆς φύσεως αὐτῶν ἀποπέφυκε. Διὸ καὶ ἄλογα εἰκότως
 ἐκλήθησαν. Φύσεως δ' ἀνθρωπίνης τὸ διότι ζητεῖν. Εἰ δὲ γ' ἐν τοῖς
 πρώτοις καιροῖς ἠγνόει τοῦτο, ὅσον γ' ἐφικτὸν αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν·
 δυσθήρατον γὰρ τὰ ληθές, καὶ οὐκ ὀλιγοχρονίου εὐρέσεως· ὅθεν καὶ τὸ

ὅτι, διότι ὑπελάμβανον οἱ πάλαι. Δεῖται δὲ μάλιστα ἡ ζήτησις αὐτηνοὺς ἡσύχου καὶ μὴ ἀνθελκομένου ταῖς χρεῖαις καὶ περιστάσεσιν, ἢ προλήψεσι, καὶ δεισιδαιμονίαις· ἅπερ ἅπαντα συνεῖχον τοὺς πάλαι ἐν ἀγνοίᾳ λόγου τοῦ δέοντος, ἢ φησιν Ἡράκλειτος, ἀλλ' οὐχ ὅτι τούτου εἰσὶν ἀξύνετοι, ἀλλ' ὅτι τὸ αὐτοῖς ξυνιέναι, ὑφ' ὧν ἔφην ὑπῆρχεν ἐπιπροσθούμενον. Ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀπαιδεύτοις ἔθνεσιν ἔξεστιν ἰδεῖν, ἀγόνται γὰρ καὶ φέρονται ταῖς βιωτικαῖς μερίμναις, καὶ ταῖς προλήψεσι, καὶ δεισιδαιμονίαις οἱ ἀδύνατοι, οἱ δὲ δυνάμενοι πρὸς ταῖς προλήψεσι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ πάθεσι· καὶ οὐ δύνανται φροντίζειν τῆς βελτιώσεως τῆς κατ' αὐτοὺς λογικῆς δυνάμεως, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ κωλύουσι τοῦτο ποιεῖν, κακὸν παράδειγμα γιγνόμενοι, καὶ ἐπιβοῶντες ἔσθ' ὅτε τὸ,

Τοῦτο τὸ ἄρα παραπέμψει ὑμᾶς τῇ αἰωνίῳ ἀρᾷ·

ἅπερ οἱ πρῶτοι τῶν χριστιανῶν ἐπεβόουν οὐ πρὸς τοὺς συλλογιστικῶς ζητοῦντες τ' ἀληθές, ἀλλὰ πρὸς τοὺς σοφιστικῶς τὰ ψευδῆ συμπεραίνοντας· Ὁ γὰρ χορὸς τῶν χριστιανῶν φιλοσόφων, καὶ ῥητορικώτατος ὑπῆρξε καὶ διαλεκτικώτατος· Τίς γὰρ οὐκ ἂν θαυμάσειεν, ἵνα τοὺς ἄλλους παρῶ, τὸν δαιμόνιον ἐκείνον Ὁριγένην, ἀναγινώσκων τοὺς κατὰ Κέλσου τόμους (1), ἐνθα διαλεκτικώτατος ὁ ἀνὴρ καταφαίνεται; Ὁ δ' ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης, καὶ Λογικὴν συνοπτικὴν συνετάξατο· ὡςπερ γε καὶ ὁ πολὺς Φώτιος τὸ περὶ κατηγοριῶν ἐγχειρίδιον. Συνεργὸν δὲ τὴν ἐπιστήμην παρελάμβανον ἀναιροῦντες τὰς πλεξάνας τῶν σοφισμάτων.

Χρήσιμος μέντοι γε ἡ ἐπιστήμη τῆς Διαλεκτικῆς οὐ μόνον πρὸς ζήτησιν τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ ψεύδους ἀνακάλυψιν, ὡς καὶ τοῖς Διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πρὸς διάθεσιν, καὶ τάξιν,

(1) Οἱ εἰς ἡμᾶς διασωθέντες κατὰ Κέλσου τόμοι εἰσὶν ὀκτώ τὸν Ἀριθμὸν· εὔρον δ' ἐν τινι λαμπρῷ Ἀντιγράφῳ, οὗ τὰ μὲν τῆς ἀρχῆς ἀπώλετο, οἷμαι δ' ἐκλογὰς εἶναι τῶν Ὁριγενείων, τὸν ἀριθμὸν τῶν τόμων τούτων ἄχρι τῶν ἑπτακαίδεκα.

καὶ ἀλληλουχίαν τῶν ἐννοιῶν τε καὶ νοημάτων, καθὰ καὶ προεῖρηται, ἀπολογουμένοις ἡμῖν πρὸς τοὺς ταύτην δι' ἄγνοιαν ἐκφραυλίζοντας. Δέδεικται δ' ἔτι, ὡς οὐδὲ τὰ τῶν πάλαι ὑπῆρξεν ἀσυλλόγιστα, καὶ ἀκανόνιστα· ἀλλ' ἀδηλον ἡμῖν, ἀδυνάτου γε ὄντος ἐςδύναι ἐς τὰ αὐτὰ τοῦ πολλοῦ χρόνου, τίς πρῶτος κανονιστὴς γένοιτο· Ἐχρῶντο γὰρ κάκεινοι τοῖς ἀπὸ τῆσδε τῆς ἐπιστήμης, ἀγνοοῦντες αὐτήν, καθὰ καὶ Ἀριστοτέλης εἶρηκε. Δέδεικται δὲ καὶ ὅτι μὴ προοδοπεποιημένης τῆς τέχνης, τὰ πρῶτα μὲν διὰ παραδόσεως ζώσῃ φωνῇ καὶ ἀγράφως οἱ κανόνες ἐδιδάσκοντο, εἶτα δὲ καὶ ἐγγράφως. Ἐπέστησαν δὲ καὶ τῷ διότι, ὅτε φιλοσοφεῖν ἤρξαντο, ὃ ἔστι τᾶληθὲς ζητεῖν. Διὸ καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν πραγμάτων ἀναγκάζει, τοῖς πρῶτον ἀρξάμενοις φιλοσοφεῖν ἀπονέμειν τὴν εὕρεσιν κανόνων τινῶν, τῶν λογικῶν εἰρημένων τεχνῶν, καὶ μάλιστα τῆς Διαλεκτικῆς, αὐτίκα τῆς Γεωμετρικῆς καὶ Ἀριθμητικῆς γνώσεως εἰσαχθείσης. Κεχρῆσθαι δὲ τούτοις τοὺς πρὸς Ἀριστοτέλους φύρδην καὶ συγκεχυμένως, καὶ ἀτελέσιν οὖσιν, οἷά περ ἄει συμβαίνει τοῖς εὐρήμασι. Τῷ χρόνῳ γὰρ τὰ τοιάδε καὶ πλατύνεσθαι καὶ τελειοποιεῖσθαι πέφυκε τῇ προσευρέσει, καὶ βελτιοῦσθαι πρὸς τὸ ἀληθέστερον. Ἐἰκὸς μὲν γὰρ δ καὶ Ἀριστοτέλης φησὶ παρὰ Κικέρωνι ἐν τῷ Βρούτῳ, Πρωταγόραν πρῶτον ἐνασχοληθῆναι περὶ γενικά τινὰ ζητήματα, ἅπερ οἱ μετέπειτα Κοινοὺς Τόπους ἐκάλεσαν, ὡς καὶ τὸν Γοργίαν ἔπειτα, κατὰ ζῆλον τὸν ἐκείνου, τινὰ Γυμνάσματα συντάξασθαι περὶ Ἐπαίνου καὶ Ψόγου. Καὶ ἄλλους δὲ τινὰς Διαιρετικὴν τινὰ μέθοδον ἐξευρηκένας, ὡς ὄργανον συλλογιστικόν, καὶ τὸν Ζήνωνα προσθεῖναί τινά· τὸν δὲ Πλάτωνα ἀτενέστερον ἐπιστήσαντα, κατὰ τι μὲν ἐπιστήμην τὴν Διαλεκτικὴν, κατὰ τι δὲ τέχνην κατανοῆσαι. Οἱ γὰρ πρὸ αὐτοῦ φιλοσοφῆσαντες ἀποδείξει μὲν ἐχρῶντο, ὡς ἔφην, ἀλλ' οὐκ ᾔδεσαν τὸν τρόπον τῆς τούτων συνθέσεως, οὔτε διακεκριμένως τις ταύτην ἢ τέχνην ἢ ἐπιστήμην κατενόησεν. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης μετ' αὐτὸν, ταῖς ἐκείνου περὶ αὐτῆς ἐρμηνείαις βοηθούμενος, καὶ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων προγεγεστέρων βέλτιον περὶ ταύτης διέγνωκε, καὶ τὴν κορωνίδα ἐπέθηκεν, ἐς

τέλειον ἐξακριβωσάμενος, καὶ ἐπιστήμην ἀσφαλῆ τοῖς μεταγενεστέροις παρέδωκε. Τάχα δὲ καὶ ὁ Χρύσιππος καὶ οἱ λοιποὶ Στωϊκοί, ὥσπερ ὁ Γαληνὸς τὸ τέταρτον συλλογιστικὸν σχῆμα, περὶ οὗ αὐτίκα εἰρήσεται, οὕτω κακείνοι ἕτερα ἅτινα προσέθηκον τοῖς ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐξευρημένοις, τῶν δὲ Σογγραμμάτων αὐτῶν ἀπολωλότων, οὐδὲν ἐς ἡμᾶς διεσώθη.

Οἶδα δ' ὅτι οἱ νεώτεροι Πλατωνικοὶ τε καὶ Περιπατητικοί, καὶ Στωϊκοὶ πολλὰ διηρέθησαν, περὶ τῆς Διαλεκτικῆς πραγματείας, εἴπερ ὄργανον εἶη τῆς φιλοσοφίας, ἢ μέρος, ἢ ἀμφοτέρων· ἀλλ' ἐν ἄλλοις περὶ ταύτου εἰρήσεται νῦν δ' ὥρα καὶ περὶ τῆς Διαλεκτικῆς τοῦ Γαληνοῦ τι διαλαβεῖν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Τὸ τῆς Διαλεκτικῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Γαληνοῦ, ἢ καὶ τύποις ἐκδίδονται, ἀντίγραφον, τὸ μετὰ τινῶν ἄλλων, κατὰ τὴν ἐμὴν ἀποστολὴν εὑρεθὲν τε καὶ μεταγραφὴν, ἡμίσαθρον ὑπῆρχε, καὶ σεσηπὸς τὰ λεγόμενα περιθεώρια, ὡς καὶ πολλὰ τῶν γραμμάτων καὶ λέξεων εἶναι ἐξίτηλα· μάλιστα δὲ τοῦ κατ' ἀρχὰς φύλλου τὸ ἥμισυ διέρρηκτο. Καὶ νῆ Δία γε καὶ παντελῶς ἐξηφάνιστ' ἂν, ἐν βάθει πύργου τινὸς κατερριμμένον, εἰ μὴ κατέβην ἀνιμησόμενος. Δι' ἅπερ ἐδῆσε τινὰς μὲν τῶν λέξεων ἢ γραμμάτων ἀντικαταστήσαι, τὰ τ' ἑλλείποντα ἀναπληρῶσαι, καὶ τὰ παρεωραμένα ἀσκεψία τοῦ μεταγράφαντος, καίτοι μὴ παντελῶς ἀμαθοῦς τετυχηκότος, διορθώσασθαι. Ἐγέγραπτο δὲ, ὡς ἐκ τῶν χαρακτήρων τεκμήρασθαι, κατὰ αἰῶνα τὸν ἐνδέκατον. Καὶ ἦσθην μὲν τότε ἐπὶ τῷ εὐρήματι, τὸ δ' ἐξ αὐτοῦ λυσιτελὲς οὐ κατενόησα, πρὶν ἢ τὴν βίβλον μεταγραφῆναι. Κατιδὼν δ' ἔπειτα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἔκδοσιν διανοούμενον, παρεθάρρυνέτην με τὼ καθ' ἡμᾶς σοφῶ ἀκαδημαϊκῶ Λετρόννης τε Βοασσωνάδης,

Ἄμφω ὁμῶς σοφίῃ γεραρῶ, ἢ ἐφρεσσί πυχινῶ

ἐξ οὗ καὶ κλειζομένῳ ἀνά παῖσαν τὴν Εὐρώπην, οὐ μικρὸν ἔπαινον